

UPEŁNOMOCNIANIE (EMPOWERMENT) KOBIET Z PLEMENIA HMONGÓW W WIETNAMIE

KATARZYNA SZOLC

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8101-963X>

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Wprowadzenie

W trakcie podróży po Azji Południowo-Wschodniej spędziłam kilka dni z mniejszością, jaką jest plemię Hmongów. Obserwacja całej wspólnoty oraz liczne rozmowy, w tym kontakt, który trwa do dzisiaj, z moją gospodynią pozwoliły mi na wglębienie się w temat od strony badawczej. Celem tego artykułu jest przedstawienie, na przykładzie indywidualnego przypadku, empowermentu, czyli upełnomocniania się kobiet z plemienia Hmong żyjących w Wietnamie. Chciałabym zwrócić uwagę na siły społeczne kobiet, które pozwalają zmienić ich życie, a także środowisko rodzinne i lokalne. Kobiety hmongijskie poprzez wydobycie własnych sił społecznych tworzą empowerment, dzięki któremu zyskuje cała społeczność i dokonuje się zmiana społeczna.

Tło teoretyczne

Pojęcie empowermentu, które w polskiej literaturze zamiennie występuje jako upełnomocnianie (Bombała, 2010; Gulczyńska, Granosik, 2014), zaczerpnięte jest z zarządzania, a w przestrzeni pedagogicznej wykorzystywane jest w pracy socjalnej. Celem empowermentu jest społeczne umocnienie człowieka, który na skutek procesów historyczno-społeczno-biograficznych został zepchnięty na margines społeczny. Empowerment jest metodą, która ma obudzić siły społeczne drzemiące w człowieku (Granosik, Gulczyńska, 2014).

Helena Radlińska (1935, s. 16–17) stworzyła definicję sił społecznych, twierdząc, że są to ujawniające się, bądź ukryte wartości, zarówno dotyczące jednostek jak i grup społecznych, które dają oparcie pedagogowi społecznemu, i, jeśli uda się je zaktywizować, doprowadzą do zmiany środowiska. Siły społeczne mogą dotyczyć jednej

osoby, całych grup społecznych lub instytucji. Mogą mieć charakter jawny, czyli taki, kiedy są używane do zmiany społecznej, albo ukryty, gdy drzemią w jednostkach, ale są nieświadomione i nieużywane (Olubiński, 1983).

Zmianą społeczną określa się istotną zmianę struktury społecznej, norm, zwyczajów, instytucji społecznych, ról społecznych oraz wartości (Sztompka, 2005, s. 24). Wraz z pojawieniem się nowego porządku społecznego pojawiają się nowe formy zachowania społecznego, co sprzyja działaniom ruchów społecznych (Nowosielski, 2012). Zdaniem Zbigniewa Bokszańskiego (2016), w socjologii wyróżnia się trzy orientacje teoretyczne, które opisują i wyjaśniają proces oraz skutki zmian społecznych. Są to: model ewolucjonistyczny, radykalizacji nowoczesności, socjologicznej eschatologii. Pierwszy z nich odnosi się do rozwoju gospodarczego, który determinuje zmianę społeczną. Dla modelu ewolucjonistycznego charakterystyczne jest również „myślenie kategoriami stadiów rozwoju” (Bokszański, 2016, s. 11). Przyczynia się to do zarysowania ogólnego schematu rozwoju, który pozwala określić stopień zaawansowania cywilizacyjnego danego społeczeństwa. Model radykalizacji nowoczesności natomiast odnosi się głównie do krajów „zachodnich”. Opiera się na założeniu, że współczesność wyznaczona jest przez złożony system społeczno-kulturowo-gospodarczy (Bokszański, 2016, s. 11). System ten nazwany jest nowoczesnością. Krishan Kumar wyróżnił pięć zasad nowoczesności, łącząc ze sobą elementy wspomniane przez Augusta Comte’a, Maxa Webera, Talcotta Parsona i współczesnych socjologów (Sztompka, 2002). Według autora, nowoczesność zawiera w sobie: indywidualizm, zróżnicowanie opcji we wszystkich aspektach życia (mnogość wyborów), racjonalność, ekonomizm oraz ekspansywność (tamże). Nowoczesność jawi się tutaj jako stan wielkich możliwości (mnogość wyborów czy indywidualna zmiana we własnym życiu), ale również niosący za sobą pewne zagrożenia (biurokracyzm, globalizacja). Trzeci i ostatni model analizy zmiany społecznej, to socjologiczna eschatologia, od greckiego *éschatos*, oznaczającego ostateczność (w znaczeniu końca). Eschatologia zajmuje się wiedzą o końcu, życiu wiecznym, pośmiertnym losie człowieka. Model socjologicznej eschatologii zajmuje się analizą zjawisk w kontekście końca pewnej epoki. Dominuje tu perspektywa badania skutków załamania dotychczas obowiązujących zasad społecznych (Bokszański, 2016).

Ostatnim elementem wymagającym wyjaśnienia definicyjnego, a zarazem najważniejszym pierwiastkiem tego artykułu, pozwalającym na dokonanie niezbędnej analizy jest pojęcie „kobieta”. Słowo „kobieta” przez długi czas miało charakter pejoratywny. Wywodzi się ono od staropolskiego „koby” – kobyła, „kobu” – chlew, „kobi” – wróżby i w XVI w. tym satyrycznym określeniu nazywano sługi dworskie. Od XVIII w. słowo „kobieta” staje się najpopularniejszym określeniem płci żeńskiej. W tym samym wieku toczą się dyskusje na temat podrzędności kobiet w stosunku do mężczyzn. Kobieta postrzegana była jako Inna, która powinna być podporządkowana mężczyźnie. Jej rolą było dawanie satysfakcji mężczyźnie (poprzez urodzenie potomka, dawanie cielesnej uciechy). Relacja między płciami określana jest przez role biologiczne (np. małżeństwo, rodzicielstwo) oraz role społeczne (np. wykształcenie, praca) (Nowosielski, 2012).

Metoda indywidualnych przypadków

Metoda indywidualnych przypadków powstała na początku XX w. i wyrosła z praktyki socjalnej (Maszke, 2008). Nazywana jest zamiennie: *casestudy*, studium przypadku, analizą przypadku lub metodą kliniczną (Juszczuk, 2005). Według Mieczysława Łobockiego (2011) „Najbardziej adekwatną nazwą tej metody do pełnionej przez nią funkcji w badaniach pedagogicznych jest nazwa «metoda indywidualnych przypadków», ponieważ praktycznie rzecz biorąc dotyczy ona zazwyczaj kilku czy nawet kilkunastu i więcej przypadków, a nie jedynie jednego przypadku”. Również w tym artykule będę posługiwać się tą nazwą, ponieważ opisywany indywidualny przypadek kobiety z plemienia Hmong odnosi się do całej kobiecej społeczności zamieszkującej wioskę w okolicy miasta Sapa.

Metoda indywidualnych przypadków koncentruje się na jednym lub kilku przykładach interesującego badacza zjawiska społecznego. Takie zjawisko musi być unikalne, a często bywa niedostępne dla większości badaczy. Może nim być wybrana jednostka, grupa społeczna, rodzina, czy plemię. Badacz ma za zadanie opisać i wyjaśnić zjawisko ogólne, w którym bierze udział jednostka lub grupa. Jego zadaniem nie jest opisywanie konkretnej jednostki, ale tego, w jaki sposób ogólne zjawisko oddziałuje na jej życie (Juszczuk, 2013). Chcąc dokonać uogólnień, po przeprowadzeniu analizy indywidualnego przypadku należy brać pod uwagę, na ile dany przypadek jest typowy dla innych przypadków i czy na jego podstawie można wyciągnąć wnioski dla ogółu (Maszke, 2008). W badaniach skupiłam się na opisie jednej, konkretnej kobiety, która stała się początkiem wnikliwej analizy problemu. Przeprowadzony z nią wywiad, który stanowił uzupełnienie obserwacji uczestniczącej potwierdził, że opisywane zjawisko występuje w całej kobiecej społeczności plemienia Hmong w okolicy miasta Sapa. Tym samym opisywany indywidualny przypadek kobiety jest przykładem empowermentu całej kobiecej społeczności plemienia Hmong zamieszkujących okolice miasta Sapa.

Siegfried Lamnek (1993; za: Juszczuk, 2013) wyróżnił cztery zasady, według których powinny być konstruowane badania studium przypadku. Pierwsza z nich określa otwartość pomiędzy badaczem a badanym. W badaniach własnych miałam okazję uczestniczyć w życiu gospodyni, mieszkać z nią, ale także poznać jej rodzinę, przyjaciół i stać się na chwilę częścią kobiecej wspólnoty. Drugim kryterium jest komunikacja, która uzależniona jest od częstotliwości badanych interakcji społecznych. Miałam okazję przez trzy dni uczestniczyć w życiu gospodyni i kobiecej wspólnoty, ale kontakt z kobietą, która stała się zaczynem do podjęcia badań mam do dzisiaj. Trzecią zasadą jest naturalność. Dotyczy ona funkcjonowania badanego przypadku w jego naturalnym środowisku, ale także naturalnych metod badań, które pozwolą zebrać wyniki będące odzwierciedleniem rzeczywistości. W badaniach wykorzystałam technikę wywiadu oraz obserwacji, które były najbardziej naturalnymi technikami badawczymi w tych warunkach. Ostatnia zasada określa interpretację wyników badań, która ma polegać na skonfrontowaniu ich z wcześniejszymi badaniami opisanymi w literaturze przedmiotu. Interpretacja ma charakter subiektywny, ponieważ w dużej mierze zależy od doświadczenia badacza. W literaturze przedmiotu, dotyczącej mniejszości

Hmongów, nie udało mi się dotrzeć do badań, które poruszałyby badaną przeze mnie kwestię. Pewną inspiracją w analizie zebranego materiału była dla mnie postać Bell Hooks, która porusza kwestię ruchu feministycznego. Rozumie go jako „siostrzeństwo”, czyli ruch oparty na solidarności kobiet i mężczyzn, którzy wspólnie powinni przekształcać społeczeństwo między innymi poprzez współpracę (Hooks, 2013).

W metodzie indywidualnych przypadków, która należy do badań jakościowych, dane pozyskuje się, w głównej mierze poprzez: wywiad (przeważnie narracyjny), testy psychologiczne, obserwację (najczęściej uczestniczącą) oraz archiwalia (Juszczak, 2013). W swoich badaniach wykorzystałam dwie z powyższych technik badawczych. Były to: obserwacja uczestnicząca oraz wywiad. Obserwacja uczestnicząca polega na wejściu w dane środowisko i byciu obserwatorem od wewnątrz danej społeczności (Łobocki, 2011). Technika wywiadu ma wiele odmian, ja w swoich badaniach wybrałam wywiad narracyjny. W tej technice nie używa się kwestionariusza i nie ma tutaj z góry narzuconych pytań (Juszczak, 2013).

Podjęcie przeprowadzenia badań naukowych ma swoje uzasadnienie. Może mieć ono charakter teoretyczno-poznawczy lub społeczno-praktyczny. Istotnymi elementami są: preferencje osobiste, doskonalenie praktyki, weryfikacja teorii oraz literatura przedmiotu (Maszke, 2008). Badania, które przeprowadziłam były z jednej strony podyktowane preferencjami osobistymi i nurtującymi mnie pytaniami dotyczącymi mniejszości Hmongów, a z drugiej strony zainspirowała mnie do nich literatura przedmiotu: dotycząca Hmongów, jak i empowermentu.

Opisany w tym artykule indywidualny przypadek dotyczy kobiety w wieku 27 lat z plemienia Hmong. Matka trójki dzieci, w wieku 7, 5 i 3 lat. Mąż zajmuje się gospodarstwem domowym. Kobieta razem z rodziną zamieszkuje w niewielkiej wiosce w północnym Wietnamie, w prowincji Lào Cai. Ta góraska prowincja do niedawna zamieszkiwana była jedynie przez grupy etniczne, z których największą stanowią Hmongowie. Dopiero od 1992 r., po wprowadzeniu przez Wietnam polityki odnowy gospodarczej, do północnego Wietnamu zaczęli napływać zagraniczni turyści. Ze względu na zbyt małe zasoby finansowe mniejszości narodowe nie mogły sobie pozwolić na inwestycje w sektorze turystyki, dlatego hotele, które powstały w prowincji Lào Cai w całości finansowane były przez Wietnamczyków, a zyski czerpali jedynie oni (Szymańska-Matusiewicz, Holnicki-Szulc, 2015).

Wszyscy mieszkańcy wioski należą do Hmongów i posługują się własnym językiem. Dzieci uczęszczają do szkoły podstawowej, w której nauczyciel mówi w języku wietnamskim. Kobieta posługuje się językiem hmongijskim. Język angielski zna i potrafi przekazać najważniejsze informacje (nie mówi w sposób płynny i często nie rozumie zadawanych pytań). Język wietnamski natomiast zna słabiej niż angielski. Kobieta nigdy nie uczęszczała do szkoły, ponieważ w czasie, gdy była małą dziewczynką, ze względu na płeć, nie mogła tego robić. Nie potrafi czytać ani pisać. Obecnie sytuacja edukacyjna kobiet zmieniła się i wszystkie dzieci mogą odebrać podstawową edukację. Marzeniem kobiety jest posiadanie czwartego dziecka. Kobieta mieszka w chacie wykonanej z drewna, w której znajdują się cztery pomieszczenia i strych. To bogaty dom,

wcześniej kobieta mieszkała w chacie z bambusa. Pierwsze pomieszczenie służy za kuchnię i jadalnię, drugie za sypialnię, trzecie jest salonem, czwarte to sypialnia dla gości. Na strychu, który zajmuje powierzchnię nad sypialnią gości, znajduje się suszarnia kukurydzy. Na podłodze znajduje się ziemia przypominająca glinę, w domu nie ma podłogi stworzonej przez człowieka. Pomiędzy ścianami a dachem jest wolna przestrzeń. Dom nie jest więc szczelny i do środka często wpadają ptaki. Od czerwca 2018 r. obok domu, w wymurowanym pomieszczeniu, znajduje się toaleta i prysznic. Nieczystości spływają na pola ryżowe znajdujące się tuż przy domu. Na taki luksus, jakim jest własna łazienka, rodzina mogła sobie pozwolić dzięki turystom, którzy korzystają z usług kobiety – noclegu, wyżywienia oraz oprowadzania po górach.

Domem zajmuje się mężczyzna. Kobieta natomiast pracuje zarobkowo. Tradycyjnie kultura Hmongów ma charakter silnie patriarchalny. W rodzinie mężczyzna pełnił główną funkcję, on troszczył się o byt, a kobieta zajmowała się dziećmi, przygotowywała posiłki i troszczyła się o dom (MB, *The Hmong patriarchy and values*, 2011). Obecnie w mniejszości hmongijskiej widoczne jest odwrócenie ról. To kobieta zarabia, prowadzi bogate życie towarzyskie, a mężczyzna zajmuje się domem. Hmongowie czerpią dochód głównie z turystów, którzy przyjeżdżają, aby podziwiać zielone tarasy ryżowe oraz wędrować po górach. Każdy turysta potrzebuje noclegu oraz przewodnika. Kobieta, u której się zatrzymałam wykorzystuje popyt w branży turystycznej. Choć nie potrafi czytać ani pisać, ma swój profil na facebooku, na którym reklamuje swoje usługi. W ten sposób turyści mogą polecać jej usługi następnej osobie, bo łatwo można się z nią skontaktować poprzez wiadomość w portalu społecznościowym. Kobieta, w celu zrozumienia i odpisania na taką wiadomość, prosi aktualnie przebywających u niej turystów o pomoc.

Empowerment hmongijskich kobiet

Metodą, która pozwala wyzwolić ukryte siły społeczne, jest stosowany od lat w pracy socjalnej empowerment, czyli upełnomocnienie. Metoda ta ukierunkowana jest na jednostki i grupy społeczne, które z powodów historyczno-społeczno-biograficznych zostały zmarginalizowane (Granosik, Gulczyńska, 2014). Taką grupą są Hmongowie, którzy w Wietnamie stanowią mniejszość etniczną.

Hmongowie pierwotnie zamieszkiwali tereny podległe Chinom. Obecnie zamieszkują południowe Chiny, Tajlandię, Laos, Birmę oraz Wietnam. Był to lud koczowniczy, który przemieszczał się w poszukiwaniu żyznej ziemi. Sytuacja zmieniła się pod koniec XX w., kiedy nie było już wystarczającej przestrzeni, aby Hmongowie mogli w tradycyjny sposób uprawiać swoją ziemię i móc się co pewien czas przemieszczać. W ten sposób Hmongowie zostali zmuszeni do osiadłego trybu życia i dzisiejsze wioski są wynikiem zmiany stylu życia, jaki zaszedł u tej mniejszości etnicznej (Pike, 2018). Hmongowie, jako mniejszość etniczna, należą do grupy marginalizowanej z kilku powodów. Pierwszy z nich to ich przeszłość, która stoi w opozycji do komunistycznej władzy. Hmongowie popierali demokratyczne rządy Wietnamu, walczyli

w partyzantce antykomunistycznej, a także brali udział w tak zwanej „tajnej wojnie” wspieranej przez CIA, skierowanej przeciwko wietnamskim komunistom w latach 60. XX wieku (Vang, 2013). Po wygranej komunistów część Hmongów, z obawy przed osadzeniem w obozach reedukacyjnych, wyemigrowała do Tajlandii i Stanów Zjednoczonych. Inną przyczyną, dla której Hmongowie są prześladowani w Wietnamie, jest podłoże religijne. Hmongowie to chrześcijanie, których komunistyczna władza Wietnamu nie toleruje. Będąc w Wietnamie, miałam kontakt z Polakami, którzy mieszkają tam już wiele lat. Od nich dowiedziałam się, że chrześcijanie mający wietnamskie obywatelstwo mają utrudnioną drogę kariery. Restrykcje znacznie większe są w sąsiednim Laosie, w którym to chrześcijanie muszą mieć zgodę władz na przemieszczanie się z miejsca na miejsce. Hmongów zepchnięto na margines również w sensie dosłownym. Osiedli oni w górach, w których Wietnamczycy nie chcieli mieszkać ze względu na trudne warunki życia i uprawy ziemi. Mniejszość ta otoczona była przez miasta-kurorty wybudowane jeszcze w czasach kolonialnych, a finanse Hmongów nie pozwalały na konkutowanie z nimi. Sytuacja zaczęła się zmienić niedawno, kiedy Wietnam otworzył się na turystykę, a do górskiej prowincji Lào Cai zaczęli napływać *backpacersi*, chcący zaznać niemasowej turystyki (Szymańska-Matusiewicz, Holnicki-Szulc, 2015). Mężczyźni z mniejszości Hmongów nie mogli jednocześnie zajmować się uprawą ryżu i obsługą turystów, dlatego to kobiety zajęły się tym drugim przedsięwzięciem. Początkowo Hmongowie nie zdawali sobie sprawy, jak bardzo turyści odmieniają ich życie, a także, a może przede wszystkim, jak bardzo zmieni się pozycja kobiety w ich społeczeństwie, o której także możemy powiedzieć, że była zepchnięta na margines w kulturze Hmongów.

Jak wcześniej wspomniałam, kultura Hmongów opierała się na patriarchacie. Mężczyźni byli grupą dominującą, zajmowali się uprawą roli (zarabianiem pieniędzy). Kobieta była podporządkowana woli męża. Zajmowała się domem i dziećmi. Obecnie to kobiety zarabiają pieniądze i to one stanowią głowy rodzin. Nie byłoby to możliwe bez turystyki w regionie, ale także bez empowermentu, który jest widoczny u hmongijskich kobiet. W celu zobrazowania działania tej metody w społeczności hmongijskich kobiet opiszę, jak wygląda zdobywanie i opieka nad turystami. Po przyjeździe do stolicy regionu – Sapy, od razu do turystów podchodzą kobiety, które oferują nocleg, wyżywienie i usługę przewodnictwa po górach. Na tym etapie wydaje się, że kobiety stanowią dla siebie dużą konkurencję, jednak rzeczywistość jest zupełnie inna. Kobiety naciskają, aby wybrać którąś z nich, bo obawiają się, że turyści, zamiast noclegu w tradycyjnym domu hmongijskim, wybiorą jeden z dużych kurortów lub pensjonatów w Sapie. Kiedy uzgodnimy cenę z jedną z kobiet, okazuje się, że pozostałe kobiety również będą czerpać z tego zysk. Kobiety ściśle ze sobą współpracują i po dotarciu do domu gospodyni od razu odwiedza go kilka innych kobiet – kuzynek, ciotek, sióstr, przyjaciółek, z których każda chce coś sprzedać turystom. Do wyboru są bransoletki, saszetki, szale czy tkane pojemniki na butelki. Kobiety są zupełnie szczerze i pokazują, które elementy przyszły do nich ze szwalni, a które stanowią element dekoracyjny haftowany przez nie same. Po górach wędruje się kilkusobową grupą. W jej skład wchodzi: turyści

zamieszkujący jeden bądź dwa domy, jedna bądź dwie przewodniczki-gospodynie oraz pomocnice – kobiety, które będą asekurować każdego turystę w czasie wędrówki przez błotniste wzgórza, a także towarzyszki, które umilają czas turystom opowieściami, a na koniec wycieczki próbują sprzedać swoje wyroby. Wszystkie kobiety wspierają się nawzajem, a gdy w wiosce pojawiają się turyści, wieść szybko roznosi się, aby umożliwić każdej kobiecie zarobienie pieniędzy. Turyści zostawiają w regionie niebagatelne kwoty i, choć dla samych turystów nie są one wygórowane, to dla tamtejszych rodzin stanowią źródło utrzymania, ale także dają możliwość rozwoju.

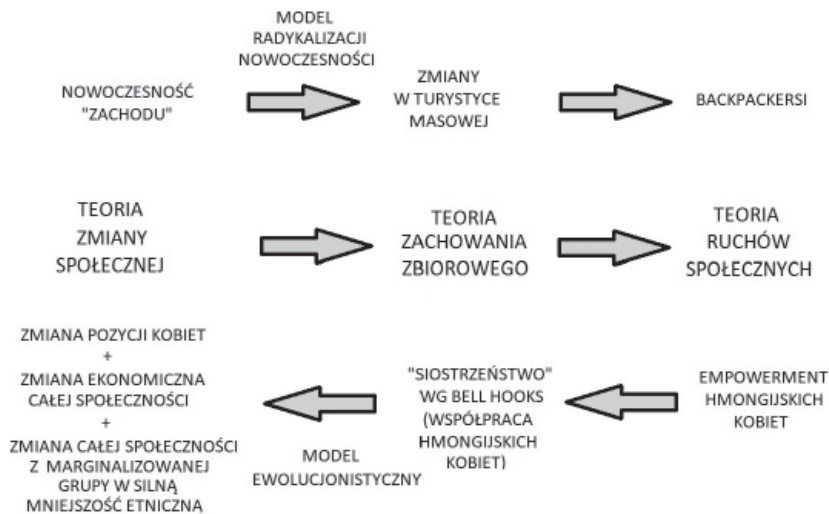
Kobieta, która stała się podmiotem tego artykułu, jest przykładem zastosowania metody empowermentu. Dzięki jednej osobie i jej postawie nastawionej na współpracę zmienia się nie tylko jej własna rodzina, lecz także środowisko, w którym żyje. W przypadku moich obserwacji była to konkretna kobieta, u której się zatrzymałam. Jednakże jest ona jedynie przykładem, ponieważ mechanizm ten funkcjonuje w całej wiosce i dotyczy pozostałych kobiet, co w wywiadzie potwierdziła moja gospodyni. Będąc na miejscu, mogłam zaobserwować, jak dzięki współpracy wszystkie kobiety z tej samej grupy etnicznej mają możliwość rozwoju. Kobieta, u której się zatrzymałam, oprócz gotowania nie zajmowała się innymi obowiązkami domowymi. Pod nieobecność jej i innych turystów, gdy zostałam w domu z jej mężem, miałam okazję zaobserwować, że obowiązki domowe należą do niego. Kobieta stała się głową rodziny odpowiedzialną za zdobycie pieniędzy. Nie ma już mowy o patriarchacie. To dzięki staraniom kobiety możliwa była poprawa sytuacji ekonomicznej rodziny. Wcześniej zamieszkiwała ona w chacie z bambusa bez dostępu do bieżącej wody i bez łazienki. Obecnie dom jest duży i drewniany, a od czerwca 2018 r. posiada wymurowany prysznic i toaletę. Dobre warunki mieszkaniowe panują w całej wiosce, gdzie zdecydowanie częściej można zobaczyć zadbane drewniane domy niż rozwalające się bambusowe chaty. Kobieta, po zdobyciu turystów, którzy się u niej zatrzymują, opowiada o tym innym, a wieść roznosi się i dochodzi do wszystkich zainteresowanych. W ten sposób budzą się siły społeczne, które drzemią w każdej hmongijce. W ten sam sposób postępują inne kobiety z plemienia Hmongów. Kobiety zamiast konkurować ze sobą uruchomiły model wspólnoty – na każdym turyście, bez względu kto będzie głównym przewodnikiem, ma szansę zarobić każda z nich. Wystarczy, że jedna kobieta uruchomi drzemiące w niej siły społeczne, aby pobudzić do działania inne. Metoda empowermentu jest tutaj bardzo dobrze widoczna. Dzięki wyzwoleniu sił społecznych kobiet nastąpiła zmiana ekonomiczna całej społeczności. Gdy jedna z nich zostaje liderką, bo została wybrana przez turystów na gospodynię, od razu informuje o tym pozostałe kobiety, aby każda z nich mogła na tym finansowo skorzystać i tym samym polepszyć swoją sytuację finansową. Kobiety dokonały również emancypacji spod rządów patriarchalnych i teraz to one stanowią głowę rodziny, jako osoby, które zarabiają więcej niż mężczyźni.

Podsumowanie

Społeczeństwo Hmongów do niedawna miało charakter patriarchalny i utrzymywało się z rolnictwa. Trudno dostępne górskie tereny nie interesowały Wietnamczyków, którzy

woleli osiedlać się w dolinach na bardziej żyznych terenach. Górski region Lào Cai pełnił rolę turystyczną jeszcze w czasach, gdy Wietnam znajdował się pod protektoratem Francji. Był on dostępny jedynie dla bogatych turystów, a wojny toczone w regionie sprawiły, że zainteresowanie nim spadło. Od kilkunastu lat przeżywa ponowny rozkwit dzięki dostępności tego miejsca dla niepotrzebujących luksusowych warunków *backpackersów*, którzy, szukając prawdziwych doznań, trafili do tego regionu i nocowali u miejscowych. Region stawał się coraz bardziej popularny i zamieszkujący go Hmongowie postanowili to wykorzystać, aby z biednej mniejszości etnicznej stać się niezależną i silną grupą. Ponieważ mężczyźni musieli pracować w polu, to kobiety przejęły rolę gospodyń dla turystów i przewodniczek po górach. U hmongijskich kobiet nie ma miejsca na zawiść. Współpraca kobiet pozwala pozyskać turystów i przyczynia się do rozwoju całej społeczności, co przywołuje na myśl ideę „siostrzeństwa” stworzoną przez Bell Hooks, o której wspominałam w początkowej części artykułu. Empowerment hmongijskich kobiet stał się ruchem społecznym, który realnie przyczynił się do zmian w tej społeczności. Nie byłoby to jednak możliwe, gdyby nie *backpackersi*, którzy również mogą być uważani za pewien ruch społeczny zmieniający turystykę. W tym miejscu chciałabym nawiązać do orientacji teoretycznych opisujących i wyjaśniających proces oraz skutki zmian społecznych, o których wspominałam w początkowej części artykułu. Posłużę się schematem, który ułatwi zrozumienie całego procesu.

Schemat 1. Proces oraz skutki zmian społecznych w społeczności Hmongów, w północnym Wietnamie

Badane przeze mnie zjawisko empowermentu hmongijskich kobiet pozwoliło mi na zauważenie pewnych zależności zarówno wewnątrz mniejszości etnicznej, jaką są Hmongowie, jak i między Zachodem i Wschodem. Opisana wcześniej nowoczesność Zachodu w modelu radykalizacji nowoczesności charakteryzuje się indywidualnym podejściem do własnej biografii, uwalniając człowieka od więzi grupowych i dając mu wiele wzorów

życia (Sztompka, 2002, s. 563). W ten sposób dokonują się zmiany w turystyce masowej – podróżować może każdy i nie zawsze muszą to być wakacje w pakiecie *all inclusive*. Tak narodził się *backpacking* (podróżowanie z plecakiem), które można uznać za ruch społeczny. Backpackersi mają wspólny cel, którym jest podróżowanie w sposób nieorganizowany z plecakiem, to ich określa, choć sam cel podróży (z przyczyn oczywistych), może być odmienny dla każdego backpackersa (Jabłonkowska, 2016). Ruch backpackerski wywołał w północnym Wietnamie empowerment hmongijskich kobiet. Chęć zaznania niemasowej turystyki i pojawienie się turystów w północnej części Wietnamu popchnęło społeczność Hmongów do wykorzystania takiej szansy. Mężczyźni musieli zostać na polach ryżowych, więc kobiety zaczęły zajmować się obsługą turystów. Wcześniej ich zadaniem było opiekowanie się potomstwem i troszczenie o dom. Były podwójnie Inne – jako kobiety i jako hmongijki (mniejszość etniczna) – dzięki rozwojowi turystyki wyzwoliły się siły społeczne kobiet, a empowerment pozwolił na zbudowanie „siostrzeństwa” w myśl Bell Hooks. W ten sposób doszło do trzech zmian społecznych. Przede wszystkim zmieniła się rola kobiety, która, zarabiając więcej niż mąż, stała się głową rodziny. Doszło również do zmiany ekonomicznej całej społeczności, ponieważ większy dochód pozwolił na wybudowanie trwalszych domów, a nawet, jak w przypadku opisywanej przeze mnie kobiety, do wybudowania toalety i prysznica. W ten sposób zaszła trzecia, największa zmiana w całej hmongijskiej społeczności – z marginalizowanej mniejszości etnicznej, stała się bogatą i niezależną grupą społeczną.

Przebywanie w hmongijskiej rodzinie pozwoliło mi na obserwację i liczne rozmowy z tamtejszymi kobietami, które nieświadomie wykorzystują empowerment. Ich siła nie tkwi w jednostce, ale w całej społeczności. Jednocześnie niemożliwy byłby rozwój społeczności bez jednej silnej kobiety (bez względu, która z kobiet akurat przejmie tę rolę), która w innych wyzwala ukryte siły. Stawiając na współpracę, a nie rywalizując między sobą, kobiety podnoszą status materialny swoich rodzin. Stały się one również głowami rodzin. Przede wszystkim jednak zmienia się obraz hmongijskiej mniejszości etnicznej, która z marginesu stała się silną grupą mającą realny wpływ na swoją społeczność.

Zebrany materiał badawczy oraz analiza artykułów publikowanych w anglojęzycznym periodyku naukowym „Hmong Studies Journal”, w którym nie znalazłam odpowiedzi na nurtujące mnie pytania, popchnęły mnie do przeprowadzenia analizy badawczej i do podzielenia się jej wynikami oraz przemyśleniami w tym artykule. Chciałabym, aby publikacja ta przyczyniła się do dalszego zgłębiania tematu i rozwinięcia go. W szczególności w dwóch kierunkach: empowermentu kobiet oraz oddziaływania między Wschodem a Zachodem, czy grupą dominującą i grupą mniejszościową.

Bibliografia

- Boksański, Z. (2016). Zmiana społeczna i jednostka we współczesności. *Przegląd Socjologiczny*, (65)3, 9–22.
- Bombała, B. (2010). Zagadnienie upelnomocniania pracowników w koncepcji przywództwa personalistycznego i służebnego. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, 13, 1, 123–132.

- Gulczyńska, A., Granosik, M. (2014). Empowerment i badania w pracy socjalnej. W: A. Gulczyńska, M. Granosik (red.), *Empowerment w pracy socjalnej: praktyka i badania partycypacyjne*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.
- Hooks, B. (2013). *Teoria feministyczna. Od marginesu do centrum*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Jabłonkowska, J.B. (2016). Tożsamość współczesnego backpackera: między kontrkulturowością a indywidualizmem. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 1(33), 273–286.
- Juszczyk, S. (2005). *Badania ilościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*. Katowice: Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka.
- Juszczyk, S. (2013). *Badania jakościowe w naukach społecznych. Szkice metodologiczne*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Łobocki, M. (2011). *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Maszke, A.W. (2008). *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Nowosielski, M. (2012). Ruchy społeczne jako czynnik i wynik zmian społecznych. *Kultura i Edukacja*, 4(90), 7–33.
- Olubiński, A. (1983). Problematyka sił społecznych środowiska wychowawczego (wprowadzenie do koncepcji). *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 4, 258–271.
- Pike, M. (2018). The History of Vietnam's Hmong Community, <https://theculturetrip.com/asia/vietnam/articles/the-history-of-vietnams-hmong-community/>, dostęp: 27.02.2019.
- Radlińska, H. (1935). *Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego*. Warszawa: Nasza Księgarnia, ZNP.
- Sztompka, P. (2002). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Znak.
- Sztompka, P. (2005). *Socjologia zmian społecznych*. Kraków: Znak.
- Szymańska-Matusiewicz, G., Holnicki-Szulc, A. (2015). Turystyka etniczna w wietnamskiej miejscowości Sa Pa: doświadczenie turysty i jego konsekwencje dla lokalnej społeczności. *Turystyka Kulturowa*, 12, 22–36.
- MB, The Hmong patriarchy and values, <https://ahmongwoman.com/2011/10/03/the-hmong-patriarchy-and-values/>, dostęp: 13.03.2019.
- Vang, Ch. (2013). A story of the people: the Hmong, in CIA's secret war in Laos during the Vietnam conflict: a supplemental unit to the History/social science curriculum, A Project Presented to the faculty of the Department of Teacher Education California State University, Sacramento Submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Master of Arts in Education.

EMPOWERMENT OF HMONG WOMEN IN VIETNAM

Abstract

Social forces dormant in people can be used in the method of empowerment. This method allows to release social forces and change the functioning of a person and social groups. This article, based on a case study, will present the strength of women from the Hmong ethnic group living in northern Vietnam. The author describes how social forces dormant in one woman can rouse to action other women from the local community and become a drive wheel to financial liberation, thereby improving the quality of ethnic minority life.

Keywords: empowerment, woman, ethnic minority, Hmong, Vietnam